Дотримання прав людини на Сході України під час пандемії коронавірусу

ШЛЯХ ДОДОМУ

Результати моніторингу вздовж лінії розмежування

4-16 травня

Ця ініціатива стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Вміст цього звіту є виключною відповідальністю PROGRESS і не обов'язково відображає погляди USAID або уряду Сполучених Штатів.

Вступ

Від початку війни з підтримуваними Російською Федерацією сепаратистами в лютому 2014 року, 1.2 мільйона мешканців Донецької та Луганської областей, а також Криму були вимушені залишити свої домівки та переміститися в інші регіони України або за її межі. Відтоді мирні мешканці змушені перетинати лінію розмежування, яка розділяє підконтрольні та непідконтрольні українському уряду території, через контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ).

До пандемії COVID-19 через КПВВ на Сході України щомісяця в середньому проходили понад мільйон людей[1]. Безпечний та комфортний перетин лінії розмежування цивільними особами через КПВВ дуже важливий. Насамперед це стосується людей похилого віку, які залишилися жити на непідконтрольних уряду України територіях, і змушені перетинати лінію розмежування через КПВВ, щоб отримати державну пенсію чи документи, зняти готівку, придбати медикаменти або харчі. Після початку пандемії COVID-19 велика кількість обмежень та постійно змінювані правила сильно ускладнили перетин лінії розмежування.

Однак ситуація з дотриманням прав людини та гарантуванням безпечних та комфортних умов при перетині лінії розмежування має шанс значно покращитись з підконтрольного українському уряду боку. Спеціально створене державне підприємство «Реінтеграція та відновлення»[2] має модернізувати та привести всі КПВВ до єдиного зразка, щоб забезпечити достойні умови перебування на них людей, які перетинають лінію розмежування, а також представників державних органів, які несуть службу на КПВВ. Станом на травень 2021 року ДП «Реінтеграція та відновлення» вже розробило технічні завдання і розпочало втілення першої хвилі модернізації режимних та сервісних зон на КПВВ.

[1] Щомісячна статистика перетину КПВВ, Державна прикордонна служба України, https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYTdiM2VlOGEtYTdlZi00OWI4LTlhNTgtZGFhNWNkMGZiMmZjIiwidCI6IjdhNTE3MDMzLTE1ZGYtNDQ1MC04ZjMyLWE5ODJmZTBhYTEyNSIsImMiOjh9

[2] «Кабмін визначив ДП "Реінтеграція та відновлення" відповідальним за облаштування, утримання та обслуговування КПВВ», Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, 28 грудня, 2020, https://www.kmu.gov.ua/news/kabmin-viznachiv-dp-reintegraciya-ta-vidnovlennya-vidpovidalnim-za-oblashtuvannya-utrimannya-ta-obslugovuvannya-kpvv-ta-prilegli-do-nih-teritoriyi

Результати моніторингу 4-16 травня

У період з 4 до 16 травня українська правозахисна організація ГО «Truth Hounds», яка має багаторічний досвід документування порушень прав людини у зоні бойових дій, здійснювала моніторинг дотримання прав людини на лінії розмежування. Моніторингова група відвідала всі сім КПВВ на підконтрольній уряду території України, пункт пропуску через державний кордон із Російською Федерацією «Мілове», а також наближений до лінії зіткнення населений пункт Красногорівка.

КЛЮЧОВІ ЗАДОКУМЕНТОВАНІ ПОРУШЕННЯ ТА НЕДОЛІКИ:

- Попри те, що з 28 грудня 2020 року Кабінет міністрів визначив відповідальним за облаштування, утримання та обслуговування КПВВ та прилеглих до них територій ДП «Реінтеграція та відновлення», фактично на більшості КПВВ ці обов'язки продовжують виконувати місцеві комунальні підприємства. Через це обов'язки розділені між різними структурами нечітко та частково дублюються.

- На деяких КПВВ відсутні адекватні санітарні умови, зокрема діючі сучасні туалети, водопостачання, а також навіси над пішохідними частинами. Так представники державних органів та служб, які працюють на КПВВ «Золоте», досі змушені користуватися дерев'яними будками, розташованими на прилеглій до КПВВ території, оскільки сучасні нові туалети стоять зачинені без підведеної до них води. Цими ж будками будуть змушені користуватися люди, які перетинатимуть лінію розмежування, коли пропуск через КПВВ буде розблоковано.

- Недостатня кількість медперсоналу, неналежний стан модульного приміщення та відсутнє стабільне підключення до інтернету на КПВВ «Станиця Луганська» не дозволяє швидко здійснювати безоплатне державне тестування на COVID-19. Щоб перетнути лінію розмежування на підконтрольну територію і не проходити 14-денну самоізоляцію або обсервацію, потрібно мати негативний тест на COVID-19. Однак, частина людей на КПВВ не мають фінансової можливості зробити тест у лабораторії приватної клініки, а місця для обсервації у Луганській області немає. Це призводить до того, що люди чекають у черзі на безкоштовне державне тестування по вісім годин. Крім того, у них немає можливості дотримуватися соціальної дистанції, а гарантії, що їм встигнуть зробити тест, немає.

- На КПВВ «Станиця Луганська» бліндажі для цивільного населення знаходяться за зачиненими дверима паркану, що відділяє територію пішохідної зони КПВВ та територію, на якій розташовані бліндажі.

- Багато людей, які перетинають КПВВ, все ще стикаються з проблемою встановлення застосунку ***«Вдома»***. У першу чергу це стосується представників економічно вразливих груп. Пенсіонери витрачають додаткові час та гроші або взагалі втрачають можливість перетнути лінію розмежування. На деяких моделях телефонів встановити застосунок неможливо, відтак люди позбавлені можливості пройти самоізоляцію в обраному ними місці, і натомість змушені направлятися на примусову обсервацію у визначене державою місце або повертатися на непідконтрольну територію.

- На території КПВВ «Новотроїцьке» та поруч із ним зростає кількість безпритульних тварин. Це збільшує ризик розповсюдження сказу та становить загрозу для життя та здоров'я людей, які перетинають лінію розмежування.

Рекомендації

З огляду на загальновизнану потребу багатьох людей перетинати КПВВ або пересуватися в межах своєї громади, зокрема літніх людей, які проживають в окремих районах Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) та відвідують підконтрольні українському уряду райони, щоб отримати пенсії та задовольнити соціальні, економічні та інші особисті потреби, Freedom House і ГО «Truth Hounds» підготували такі рекомендації:

УРЯДОВІ, ДЕРЖАВНОМУ ПІДПРИЄМСТВУ «РЕІНТЕГРАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ» ТА КОМАНДУВАННЮ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ (ООС):

1. Пришвидшити передачу обов'язків з обслуговування КПВВ і прилеглих територій ДП «Реінтеграція та відновлення» та забезпечити його належне фінансування.
2. Забезпечити всі КПВВ водопостачанням, питною водою, місцями для сидіння в зонах очікування та робочими туалетами. Насамперед це стосується КПВВ «Золоте». Слід перевірити стан свердловини на КПВВ «Гнутове» і можливість постачати з неї необхідну кількість води.
3. Забезпечити здійснення безплатного державного тестування на COVID-19 на КПВВ «Станиця Луганська», яке б дійсно враховувало кількість людей, які щоденно перетинають контрольний пункт.
4. Забезпечити у Луганській області хоча б один пункт обсервації з належними санітарними та побутовими умовами: роздільними санвузлами, утепленням, кондиціонуванням, харчуванням.
5. Забезпечити на КПВВ «Станиця Луганська» відкритий доступ до бліндажів, призначених для цивільного населення.
6. Встановити на КПВВ «Щастя» та «Золоте» навіси над пішохідними частинами.
7. Забезпечити для людей, які очікують на перетин лінії розмежування, а також для представників державних органів та служб, які працюють на КПВВ, модульні комплекси з робочою системою обігріву в зимовий період та системою кондиціонування в літній.
8. Забезпечити гуманний процес стерилізації та щеплення безпритульних тварин на КПВВ «Новотроїцьке».
9. Забезпечити всі контрольно-пропускні пункти стабільним інтернет-доступом через Wi-Fi, щоб люди мали можливість встановлювати мобільний застосунок ***«Вдома»***, особливо з огляду на поганий мобільний зв'язок на деяких КПВВ.

Детальний опис спостережень у межах моніторингових візитів до всіх семи КПВВ у Луганській та Донецькій областях

пропуск здійснюється пропуск заблоковано з боку так званих «ЛНР» / «ДНР»

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ	СТАНИЦЯ ЛУГАНСЬКА (щоденний пропуск)	ЩАСТЯ	ЗОЛОТЕ
Використання застосунку *«Вдома»*	Людей, що не мають технічної можливості встановити застосунок *«Вдома»*, відправляють назад на непідконтрольну уряду територію.	При невдалій спробі перетину через відмову у пропуску з боку представників т.зв. «ЛНР» процедура повернення з «сірої зони», як і з непідконтрольної території, передбачає встановлення застосунку *«Вдома»* та проходження двотижневої самоізоляції або обсервації.	При невдалій спробі перетину через відмову у пропуску з боку представників т.зв. «ЛНР» процедура повернення з «сірої зони», як і з непідконтрольної території, передбачає встановлення застосунку *«Вдома»* та проходження двотижневої самоізоляції або обсервації.
Доступ до державного безплатного тестування на COVID-19 для людей, що перетинають лінію розмежування через КПВВ	Надмірна черга за послугою. Недостатня кількість медперсоналу, неналежний стан модульного приміщення, в якому відбувається тестування. Відсутність навісів для захисту від стихії, недостатня кількість місць для сидіння і забезпечення соціальної дистанції між людьми у черзі. Відсутнє стабільне підключення до інтернету для передачі медперсоналом результатів і зняття з обліку в додатку *«Вдома»*.	–	–
Доступ до захисту від стихії та місць для очікування / відпочинку	Відсутні модулі для проходження огляду й очікування. Незабезпечені місця для догляду за немовлятами.	На КПВВ відсутні навіси над пішохідними частинами та модулі для проходження огляду й очікування.	На КПВВ відсутні навіси над пішохідними частинами та модулі для проходження огляду й очікування.
Доступ до укриття цивільного населення	Бліндажі, призначені для цивільного населення, знаходяться за зачиненими дверима паркану, що відділяє територію пішохідної зони КПВВ та територію, на якій розташовані дані бліндажі.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.
Належні туалетні приміщення	Туалетні приміщення потребують оновлення.	Доступ забезпечений.	Відсутні сучасні туалети та водопостачання.
Перехід КПВВ на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення»	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює місцеве комунальне підприємство «Водоканал».	КПВВ перейшло на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення».	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює комунальне підприємство «Водоканал».

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	НОВОТРОЇЦЬКЕ	МАЙОРСЬКЕ	МАР'ЇНКА	ГНУТОВЕ
	(через обмеження з боку т.зв. «ДНР» людей пропускають двічі на тиждень – у понеділок та п'ятницю)			
Використання застосунку *«Вдома»*	Людей, що не мають технічної можливості встановити застосунок ***«Вдома»***, відправляють на обсервацію в Курахівський протитуберкульозний санаторій у селищі Гостре.	При невдалій спробі перетинучерез відмову у пропуску з боку представників т.зв. «ДНР» процедура повернення з «сірої зони», як і з непідконтрольної території, передбачає встановлення застосунку ***«Вдома»*** та проходження двотижневої самоізоляції або обсервації.	При невдалій спробі перетину через відмову у пропуску з боку представників т.зв. «ДНР» процедура повернення з «сірої зони», як і з непідконтрольної території, передбачає встановлення застосунку ***«Вдома»*** та проходження двотижневої самоізоляції або обсервації.	При невдалій спробі перетину (людей не пропускають представники т.зв. «ДНР»), процедура повернення з «сірої зони», як і з непідконтрольної території, передбачає встановлення застосунку ***«Вдома»*** та проходження двотижневої самоізоляції або обсервації.
Доступ до державного безплатного тестування на COVID-19 для людей, що перетинають лінію розмежування через КПВВ	Доступ забезпечений, тестування відбувається у новому приміщенні модульного типу на території сервісної зони при КПВВ. Надмірної черги за послугою немає.	–	–	–
Доступ до захисту від стихії та місць для очікування / відпочинку	У модулях огляду та очікування недостатньо місць для сидіння.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.
Доступ до укриття цивільного населення	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.
Належні туалетні приміщення	На час візиту всі встановлені сучасні туалети на режимній зоні КПВВ були зачинені.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.	Доступ забезпечений.
Перехід КПВВ на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення»	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює місцеве комунальне підприємство «АТП».	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює місцеве КП «АТП».	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює місцеве КП «АТП».	КПВВ переходить на утримання ДП «Реінтеграція та відновлення». Обслуговування досі здійснює місцеве КП «АТП».

Додаткові спостереження

Крім цього, під час своїх візитів на КПВВ, до місцевих громад та під час спілкування з цивільними та іншими особами, монітори зробили викладені нижче спостереження.

КПВВ «Золоте» – моніторинговий візит 5 травня

На КПВВ немає прямого водопостачання – вода тільки привізна. Немає вбиралень – особам, які несуть службу, доводиться користуватися вигрібними ямами на прилеглій до КПВВ території, яка ще не пройшла розмінування.

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, вже розпочалася, але поки не здійснена у повному обсязі.

Міждержавний пункт пропуску «Мілове» – моніторинговий візит 6 травня

Як зазначено у попередніх моніторингових звітах[3], жителі Донецької та Луганської областей також переходять на непідконтрольні уряду райони й назад через російський кордон. Формально людина, яка перетинає російсько-український кордон на територіях, непідконтрольних українському уряду, робить це незаконно. Співробітники Державної прикордонної служби України (ДПСУ), що працюють на пункті пропуску, фіксують ці порушення та накладають за них штрафи у розмірі 1700 гривень. З огляду на те, що Російська Федерація на день моніторингу знову перебувала у «червоному списку» країн за рівнем поширення коронавірусної інфекції, люди, які проходять міждержавний пункт пропуску повинні встановити застосунок *«Вдома»* та відбути самоізоляцію відповідно до чинних в Україні карантинних обмежень. Біля пункту пропуску працює декілька відділень приватних клінік, які роблять платні ПЛР-тести на COVID-19. Оскільки перетин державного кордону на непідконтрольній уряду території є незаконним, безплатне державне тестування на COVID-19 на пункті пропуску не забезпечене.

КПВВ «Станиця Луганська» – моніторингові візити 7 та 16 травня

На КПВВ діє пункт безоплатного тестування на коронавірус. Дотепер пройти тестування було можливо лише в пунктах приватних лабораторій за 900-1200 гривень, що становить непіднімну вартість для більшості людей, які перетинають лінію розмежування. Безоплатне державне тестування відбувається в окремому модулі на прилеглій до КПВВ території. Тут працюють два фельдшери. Людей пропускають по двоє. Черга до цього пункту займає до восьми годин. Люди чекають просто неба, порушуючи умови необхідного дистанціювання. Серед людей ходять чутки, що місця у черзі до пункту перепродаються.

> *...Треба, щоб всі дружно втратили свідомість в конвульсіях, і тоді нас всіх відвезуть в лікарню і там вже тест і зроблять», – скаржиться чоловік у черзі за державним тестом.*

Існує гостра потреба збільшити кількість медперсоналу, привести в належний стан модульне приміщення, в якому відбувається тестування та забезпечити стабільне підключення до інтернету, оскільки медперсонал вимушений роздавати інтернет для забезпечення робочого процесу з власних телефонів.

[3] Усі звіти, підготовлені в рамках цієї ініціативи, можна отримати за посиланням: https://freedomhouse.org/uk/prav-lyudini-na-skhodi-ukraini-pid-chas-pandemii

Черга на державне безоплатне тестування на COVID-19, КПВВ Станиця Луганська

Нагальною лишається проблема відсутності місця для проходження обсервації в Луганській області. Якщо людина, яка здійснює перетин на підконтрольну частину України, не може встановити застосунок *«Вдома»*, вона має повертатися на непідконтрольну територію.

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, вже розпочалася, але поки не здійснена у повному обсязі.

Також монітори знову зафіксували надання нелегальної допомоги особам з інвалідністю або літнім людям при перетині сірої зони. Працівники ДСНС та Міжнародного Червоного хреста безоплатно перевозять людей на візках. Водночас цивільні особи надають цю ж послугу на платній основі. Люди, які перетинають лінію розмежування, розповідають, що це коштує 200 грн. На момент візиту представники ДПСУ чи Національної поліції цю ситуацію також не відстежували і не врегульовували.

КПВВ «Щастя» – моніторинговий візит 7 травня

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, вже розпочалася, але поки не здійснена у повному обсязі.

На вході до КПВВ встановлені рамки для антисептичної обробки осіб, які заходять у режимну зону, але антисептичних засобів на території немає.

КПВВ «Майорське» – моніторинговий візит 9 травня

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, досі на етапі формування списків охочих.

За словами представників ДПСУ, у металевих модулях на території КПВВ не вистачає систем обігріву та кондиціонування – замало обігріву у холодний період, і замало охолодження у спеку.

КПВВ «Мар'їнка» – моніторинговий візит 12 травня

Згідно з інформацією, наданою представниками ДП «Реінтеграція та відновлення», створення сервісної зони на КПВВ «Мар'їнка» є пріоритетним завданням у Донецькій області.

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, вже розпочалася, але поки не здійснена у повному обсязі.

КПВВ «Новотроїцьке» – моніторинговий візит 14 травня

Також моніторам стало відомо, що в день візиту так звана «ДНР» не передала списки людей на перетин, які представники сепаратистської ***де-факто*** влади використовують для пропуску людей на непідконтрольну українському уряду територію. За словами представників ДПСУ, люди, які планують здійснити перетин на непідконтрольну територію у цей день, будуть змушені повернутися, оскільки сторона так званої «ДНР» не пропускає людей поза своїми списками.

За словами представника ДП «Реінтеграція та відновлення», найближчим часом на КПВВ заплановані оновлення модулів, асфальтового покриття та реновація пішохідних зон. Найближчим часом державне підприємство очікує на проведення тендерів на електрифікацію, а також на встановлення автомобільних модулів для модернізації режимної зони

Вакцинація проти COVID-19 особового складу, який несе службу на КПВВ, вже розпочалася, але поки не здійснена у повному обсязі.

КПВВ «Гнутове» – моніторинговий візит 15 травня

Усі охочі з особового складу, який несе службу на КПВВ, були вакциновані проти COVID-19.

За словами представника ДП «Реінтеграція та відновлення», на режимній зоні КПВВ була пробурена свердловина, але через помилку в розрахунках виникають технічні проблеми з водопостачанням на КПВВ.

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ НА ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ

Красногорівка – моніторинговий візит 8 травня

8 травня моніторингова група відвідала місто Красногорівка для документування факту обстрілу місцевої лікарні, про який дізналася з повідомлення Мар'їнської міської військово-цивільної адміністрації[4]. Спілкуючись зі свідками події, монітори дізналися, що обстріл з боку окупованих проросійськими сепаратистами територій почався орієнтовно о 22:00 і тривав близько години. Влучання в територію лікарні сталось приблизно о 23:10. Розрив снаряду пошкодив західну стіну першого корпусу лікарні та підстанцію швидкої допомоги №14, що знаходиться на території лікарні. В обстріляному корпусі розташовані терапевтичне і кардіологічне відділення, де на момент влучення снаряду перебувало 45 пацієнтів хворих на COVID-19 та пневмонію. Внаслідок обстрілу в цьому корпусі зникла електроенергія, що поставило під загрозу життя пацієнтів, оскільки апарати штучної вентиляції легень працюють виключно від зовнішнього електропостачання. Один із хворих у COVID-відділенні помер від інфаркту, що стався в наслідок обстрілу.

[4] Facebook-сторінка Мар»їнської міської військово-цивільної адміністрації https://www.facebook.com/marinskavca/posts/3866688480051823

Пошкоджена внаслідок обстрілу лікарня Красногорівки

Крім цього, розриви снаряду вибили вікна, пошкодили зовнішні стіни та внутрішні технічні приміщення станції швидкої допомоги, а також відділення для хворих на COVID-19 та пневмонію. Зламалась машина швидкої допомоги, яка стояла біля ґанку станції – в ній повністю тріснуло лобове скло і погнулися двері. У машині, яку видали на заміну, відсутнє обладнання, необхідне для надання медичної допомоги.

Результати моніторингу вздовж лінії розмежування

4-16 травня

Дотримання прав людини на Сході України під час пандемії коронавірусу

ШЛЯХ ДОДОМУ

Ця ініціатива стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Вміст цього звіту є виключною відповідальністю PROGRESS і не обов'язково відображає погляди USAID або уряду Сполучених Штатів.

USAID ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Freedom House

PROgress PROTECTING GLOBAL RIGHTS

TRUTH HOUNDS